

Josep Ruaix i Vinyet

David Pagès i Cassú

J. Ruaix davant un seu poema esculpit al parc de la costa de la Creu de Moià (2005)

Josep Ruaix i Vinyet (Moià, 1940)—eclesiàstic, gramàtic i escriptor— és un dels experts més destacats i prolífics de la llengua catalana de tots els temps.

En el Seminari Conciliar de Vic begué en les mateixes fonts culturals que Jaume Balmes i Jacint Verdaguer. Es llicencià en Humanitats al Pontifici Institut Superior de Llatinitat, a Roma (1969), i en Filologia Clàssica a la Universitat de Barcelona (1979).

Dos anys relacionats amb els inicis de seva activitat gramatical que són ben significatius: el 1959, quan comença la seva activitat docent al seminari, i el 1968, quan veu la llum *El català en fitxes*, un mètode que tindria una difusió extraordinària arreu de les terres de parla catalana.

De llavors ençà, ha publicat més de seixanta títols, ha traduït al català una llarga sèrie d'obres de diferents llengües, ha revisat o corregit una quantitat ingent de textos, ha impartit classes de català a diferents nivells... I ha conreat els camps del periodisme, de la poesia, de l'oratòria... Tot plegat, en relació amb la llengua, reflecteix una trajectòria que alberga apassionament,

constància, discreció, generositat, treball metòdic i responsabilitat, trajectòria intel·lectual que ha sabut fer perfectament harmonitzable amb la seva tasca com a prevere.

Hi ha tres eixos que vertebraven la seva producció lingüística, com ha dit i escrit el professor Joan Ferrer en diferents ocasions: voluntat pedagògica, febrilisme i modernitat. I és que, per a Josep Ruaix, tan important és que creixi el nombre de parlants de la llengua com que es mantingui la genuïnitat d'aquesta.

Ruaix és un estret col·laborador de la revista *LLENGUA NACIONAL*, la col·laboració amb la qual s'inicià en el número 17 (tardor de 1996).

El propassat 4 d'agost complí vuitanta anys; un bon moment per a agrair-li la seva tasca—important i necessària— al servei de la llengua catalana i per a desitjar-li que en pugui complir molts més.

Ruaix i Vinyet són dos cognoms singulars, poc freqüents. L'origen de Ruaix és occità?

Sí, *Roaix* és el nom d'un poblet de la Provença, i una

Rètol de la plaça Roaix, a Tolosa de Llenguadoc (2008)

nissaga Roaix (en francès, Rouaix) va ser important a Tolosa de Llenguadoc (segles XII-XVI), ciutat que compta amb una placeta amb aquest nom, lloc on hi havia hagut l'estança d'aquesta família.

Coneixem moltes coses de la vostra biografia des que entràreu al Seminari de Vic, però poques de la vostra infantesa... Traceu-nos-en unes pinzellades.

Vaig néixer a Moià en una família senzilla, però fill d'un pare polifacètic; vaig ser educat a l'Escola Pia i participava en la vida de la parròquia, sobretot gràcies al beneficiat organista Mn. Lluís Daví, que organitzava activitats per a infants i joves.

Centrant l'atenció en els vostres anys de formació, ens agradaria que comentéssiu unes paraules que surten en una de les presentacions dels vostres llibres: «Aquest novell fruit del seu amor a l'idioma, l'autor el dedica amb agraïment als seus pares i a tots els mestres i professors que ha tingut: d'ells ha après el nom de cada cosa i l'expressió de les idees i dels sentiments humans, i gràcies a això se sent integrat dins un sol poble i comparteix una mateixa visió del món.»

Vaig tenir la sort de «mamar» el català en bones fonts, alhora populars i cultes, en el meu entorn moianès, posteriorment ampliat, vivint al Seminari de Vic, amb les aportacions dels diferents parlars que hi confluen, procedents de tot el bisbat osonenc.

«El meu país és aquell on quan dius “Bon dia!” et contesten “Bon dia!”», deia Josep Pla...

També jo sempre he tingut una visió comprensiva de tot el domini lingüístic català. Ja de jovenet vaig compondre una poesia (premiada amb l'englantina en els Jocs Florals Jovenívols de Manresa, 1959), arran d'una excursió al Campllong (Berguedà), evocant el Pi de les Tres Branques, símbol del Principat, València i les Illes, territoris sobre els quals regnà Jaume I.

Resseguint les memòries del filòleg Narcís Garolera, hem d'entendre que en el Seminari de Vic rebéreu una educació humanista molt semblant a la que reberen Jaume Balmes o Jacint Verdaguer.

Sí, es tractava del mateix seminari tridentí. S'hi conreen les llengües i la literatura. En aquest sentit, voldria destacar la influència del meu primer professor d'humanitats, Mn. Vicenç Esmarats, que ens recomanà un manual que em feu molt de servei: *La formació del estílo*, del jesuïta L.A. Schökel. Més endavant vaig col·laborar amb Mn. Esmarats en traduccions del llatí.

Anàreu a Roma, entre els anys 1965-1971, a cursar la llicenciatura en Humanitats al Pontifici Institut Superior de Llatinitat, integrat dins l'Ateneu Salesià. També hi féreu els cursos de doctorat. Què us aportaren aquells anys a la capital d'Itàlia?

A més de l'aspecte acadèmic, l'aprenentatge de l'italià, l'experiència de viure un ambient cosmopolita i alhora la immersió, com a vicari parroquial, en les activitats d'una barriada perifèrica.

El vostre coneixement de les llengües clàssiques deu ser notable. Heu traduït llibres directament del llatí i, fins i tot, un del grec.

El meu coneixement de les llengües clàssiques ha anat minvant amb el temps, perquè, com és sabut, m'he dedicat predominantment al català. De fet, vaig acceptar d'anar a estudiar humanitats a Roma més com un mitjà que com un fi: un mitjà per a fer una carrera universitària i per a conèixer la cultura italiana. I és que, en aquell moment i en aquelles meves circumstàncies personals, aquesta era una bona opció.

Fa dos anys celebràrem el cinquantè aniversari d'El català en fitxes. Com nasqueren?

Doncs de la necessitat d'elaborar uns resums pràctics per a ensenyar català als meus companys del Seminari de Vic. Eren unes fitxes i uns exercicis amb una finalitat ben concreta; calia seleccionar, sintetitzar i anar a la pràctica. Val a dir que el sistema de fitxes el vaig aprendre d'un professor d'història que havíem tingut i que es deia Lluís Serdà.

Molta gent, vos mateix, va aprendre català gràcies al setmanari En Patufet i gràcies a les novel·les de Josep M. Folch i Torres. Moltes persones de les generacions actuals poden dir que van aprendre català gràcies a les vostres fitxes i als manuals que posteriorment anàreu publicant...

Quant a les meves primeres nocions del català escrit, més aviat les vaig aprendre del *Violet* (suplement d'*En Patufet*), que el meu pare conservava a casa, com també del catecisme i altre material religiós en català.

«Una llengua digna.» El fil conductor de la vostra obra és que el català el parli com més gent millor i al màxim de bé possible. Tanmateix, si s'estira per un costat, no s'arronsa per l'altre? És possible estirar per tots dos costats?

Ho hem d'intentar.

Si una persona us digués que l'augment del nombre de parlants està per damunt de la genuïtat de la llengua, què li respondríeu?

Que hem de treballar per tots dos objectius.

Antoni M. Alcover, Pompeu Fabra, Francesc de Borja Moll, Joan Coromines, Manuel Sanchis Guarner, Antoni M. Badia i Margarit, Germà Colón, Joan Solà... Us proposem que poseu un adjectiu a cada un d'aquests lingüistes.

Alcover: combatiu; Fabra: providencial; Moll: indispensable; Coromines: genial (i, tanmateix, fal·lible); Sanchis Guarner: orientador; Badia i Margarit: universitari; Colón: meticulós; Solà: agosarat.

Albert Jané suggerí a Joan Solà, amb qui havíeu discrepat més d'una vegada, que vós corregíssiu la *Gramàtica del català contemporani*. Potser sorprenqué més d'un, però visualitzà que la noble causa de la llengua uneix d'una manera extraordinària i que projecta com un enriquiment les possibles discrepàncies que hi pugui haver entre els lingüistes. Hi esteu d'acord?

Totalment.

Com a lingüista, quina opinió en teniu, de les xarxes socials? De fet, mai no s'havia escrit com ara.

Són una novetat, amb la qual s'ha de comptar. Tanmateix, comporten el perill de la precipitació i la superficialitat.

Deveu ser una de les persones que han corregit més textos, llibres... I ho continueu fent. Quan algú us fa una consulta, com us ho feu per a estar sempre a punt per a donar un cop de mà?

Perquè és una feina que m'apassiona. M'agrada ajudar els altres a millorar la llengua.

D'errors en deveu haver vist i en deveu veure a balquena. Amb el temps, ja no us hi deveu pas posar cap pedra al fetge...

La veritat és que encara em dolen, però sovint haig de dissimular.

Heu escrit moltes obres per a l'ensenyament de la llengua, però també d'altres en què hi reflexioneu, com ara els *Punts conflictius...*, les *Observacions crítiques i pràctiques...* Creieu que les instàncies

Rebut el premi Ramon Fuster, de mans del conseller Laporte, al Col·legi de Llicenciats (1989)

normativitzadores i els agents que condicionen els usos lingüístics tenen prou en compte els vostres estudis i propostes?

En general, crec que els tenen en compte. Ara bé, si puc ser sincer, haig d'afegir-hi que, des de la meua subjectivitat i demanant perdó per la immodèstia, no els hi tenen prou; segurament perquè no pertanyo a l'estament professoral universitari.

Sí que és veritat, però, que heu rebut distincions importants —Premi Ramon Fuster (1989), Premi Bages de Cultura (1998), Creu de Sant Jordi (2000), Premi d'Actuació Cívica (2001), homenatge a Moià amb la publicació de la miscel·lània *La galàxia Ruaix* (2017), Premi Martí Gasull (2018)...— que certifiquen que teniu un reconeixement notable per part de la comunitat lingüística catalana.

Certament, no em puc queixar.

«Entre els lingüistes famosos / té pes la seva opinió / i en els temes espinosos / sap quedar com un senyor», diuen uns versos de l'auca que compoingué per a vós Joan Vilamala, amb il·lustracions de Toni Donada. Aquests rodolins concentren moltes coses en poques paraules...

Admiro l'enginy de l'amic Vilamala. Ara bé, pel que fa a la segona part dels versos citats, moltes vegades no he sabut o pogut sortir-me'n elegantment, de determinats «temes espinosos».

Els joves i els immigrants són dos col·lectius importantíssims per a assegurar el futur de la llengua. Què els diríeu, als uns i als altres, perquè s'apuntessin al català?

Als joves, allò d'en Raimon: «Qui perd els orígens perd la identitat.» Als immigrants: dominar el català us servirà de promoció social i cultural; de passada, ajudareu a preservar un important patrimoni de la humanitat.

I què diríeu als catalanoparlants a l'hora d'adreçar-se a les persones novingudes?

Que, amb tacte i respecte, facilitin a aquestes persones el coneixement de la nostra llengua, conscients que els fan un favor a ells i a la cultura en general.

La vostra obra testimonia que una llengua és un oceà inabastable. Quines coses, relacionades amb la llengua, teniu pendants de fer?

Per una sèrie de circumstàncies, he hagut de renunciar a elaborar el *Català aprofundit*, sèrie que en un determinat moment vaig anunciar. Per la meua edat i per la proliferació de diferents iniciatives que no puc abastar, ja no em proposo grans projectes. Em conformo a anar fent, anar treballant sobre la marxa, realitzar les tasques que es van presentant.

Què representa una llengua per a un poble? Per què és important que cap comunitat lingüística no perdi la seva?

Per a un poble com el nostre, el principal signe d'identitat. Per al món, un tresor acumulat per generacions i generacions.

Vos vàreu néixer a Moià l'any 1940. L'agost passat complíreu vuitanta anys. Des del punt de vista lingüístic, on érem llavors i on som ara?

Llavors érem en els primers anys del franquisme, un règim advers a la diversitat lingüística dins l'Estat espanyol, però comptàvem amb una majoria de catalanoparlants en el nostre domini lingüístic. Ara les

terres d'aquest domini estan en sistemes democràtics, però amb molta immigració no catalanoparlant i dins un món globalitzat que afavoreix les grans llengües i perjudica les mitjanes i petites.

Hi ha coses vostres que són poc conegudes i que s'escau d'explicar, com ara que fóreu un dels primers col·laboradors de la revista *Cavall Fort* i la vostra vinculació amb la premsa local.

Sempre he tingut dèries periodístiques. Ja quan era escolar de primària vaig fer uns fulls manuscrits (en castellà!) sobre un tema moianès d'actualitat; i en el Seminari Menor de Vic vaig impulsar (en català, però amb la capçalera en llatí: *Quid novi?*) una revisteta multicopiada. Després he intervingut molt en el butlletí moianenc *La Tosca*.

Existeix el dret a l'objecció de consciència; en aquest cas, consciència lingüística.

I encara una altra: que sou canonge honorari de la catedral de Vic.

Sí, des de l'any 2018, per haver confegit el llibret d'un

oratori promogut per la diòcesi vigatana. La música és del mestre Valentí Miserachs, gran amic meu.

Heu impartit classes en diferents moments de la vostra vida...

I tant!, a molts nivells i amb diverses modalitats. M'he sentit amb l'obligació de fer-ho. De passada, això m'ha estimulat a la creació de material didàctic. Potser s'haurien de destacar els cursos de perfeccionament lingüístic a Vèrtex (Barcelona), on vaig tenir com a col·legues els amics Albert Jané, Carles Riera, etc.

Final dels cursos de Vèrtex, amb A. Jané (2006)

Teniu uns oficis, el de capellà i el de lingüista, dels quals un no es deu jubilar mai...

Sí, el caràcter sacerdotal dura per sempre, i la passió per la llengua la tinc molt arrelada.

Aquests últims anys s'han promogut canvis en l'ortografia i ha nascut la nova gramàtica. Quina valoració en feu?

En alguns punts hi ha hagut, al meu entendre, imprudència i desencert, com he explicat en diferents llocs i ocasions. Tanmateix, a petició de l'Institut d'Estudis Catalans, vaig participar intensament en la preparació i correcció de la GIEC.

Alguns cops us heu mostrat crític amb algunes decisions de la Secció Filològica. Ara bé, un cop l'acadèmia ha pres una decisió en ferm, es tracta d'anar tots a l'una, no?

En el primer capítol dels meus *Estudis de llengua* (Barcelona 2016) distingeixo entre normativa social, normativa acadèmica i normativa científica, i reivindico aquesta última. Puc afegir-hi que no es tracta d'una qüestió estàtica, sinó dinàmica, que exigeix avançar dialècticament; és allò de la tesi, l'antítesi i la síntesi, que deia Fichte. A més, existeix el dret a l'objecció de consciència; en aquest cas, consciència lingüística.

En els vostres llibres sempre heu tingut molt present tot el conjunt de les terres de parla catalana i dels dialectes catalans...

Però sempre (excepte en el *Valencià fàcil*) des del català central.

En moltes portades dels vostres volums hi apareix el mapa dels Països Catalans. Nombrosos catalanoparlants de fora del Principat es queixen que, a vegades, els principatins es miren massa el melic i tenen una perspectiva cultural, lingüística i nacional que hauria de ser més àmplia. Hi esteu d'acord?

Les llengües reeixides parteixen d'un centre irradiador (en el cas de l'italià, per exemple, la Toscana, amb els grans escriptors Dant, Petrarca i Boccaccio). En el nostre cas és el català central (valgui la redundància).

Ens consta que sou un bon poeta. Quan tindrem un poemari vostre? I en les memòries, hi heu pensat?

De fet, ja n'han sortit dos, de poemaris meus: els *Cants per a la litúrgia* (Vic 1998, amb música de l'esmentat V. Miserachs) i *Les nades calderines* (dins la miscel·lània, també esmentada, *La galàxia Ruaix*, Bellaterra 2017). Si tinc temps, miraré de confeccionar-ne algun altre. Quant a les memòries, ja s'han

Presentació dels *Estudis de llengua*, amb Joan Ferrer Costa (2016)

publicat (dins el setmanari *Catalunya Cristiana*, juliol-agost d'enguany) unes «minimemòries», referides solament a la meva experiència sobre les relacions Església-llengua. No descarto de fer-ne unes de més completes.

La vostra vida, que desitgem que tingui molts més anys de continuïtat, ha estat —i és— d'estudi i reflexió... Enguany heu complert vuitanta anys. A quina conclusió heu arribat?

Déu escriu dret amb ratlles tortes.

Digueu-nos una cosa que hàgiu fet de la qual estigueu especialment satisfet.

Per sort, de moltes. Però també em penedeixo d'altres, no poques.

«Cal no abandonar mai ni la tasca ni l'esperança.» Què ens diria avui, al vostre entendre, Mestre Fabra?

Aniria molt bé que ens repetís aquella divisa.

Si us deixessin escollir un somni perquè esdevingués realitat, quin seria?

Un món en pau, en germanor, sense cursa d'armaments, amb auxili als més febles, amb respecte als drets humans i als drets dels pobles, tenint cura del medi ambient... Finalment, emmirallat en les Benaurances.

I per a què hi són, els somnis, sinó per a esdevenir realitats?